

Finns förstelärarna
där de bäst behövs?

Finns förstelärarna där de bäst behövs?

Sammanfattning och slutsats

Skolverkets analyser visar att svenska elevers kunskapsresultat sjunker i de internationella kunskapsmätningarna.¹ Karriärtjänstreformen syftar till att generera bättre elevresultat och att höja statusen på läraryrket. Om det gett avsedd effekt är för tidigt att säga. Skolverket har också uppmärksammat att det skett kraftigt ökande resultatskillnader mellan skolor – det blir allt större skillnader mellan skolor med svaga och starka resultat - vilket hotar likvärdigheten i skolsystemet. Skolverket har använt statistik från karriärtjänstreformerna för att undersöka likvärdigheten. Huvudmännen har enligt skollagen ett kompensatoriskt uppdrag och man skulle därför kunna förvänta sig att karriärtjänsterna använts som ett instrument för att stärka skolor med svaga resultat - även om det inte varit något villkor för statsbidraget. Resultatet från analysen är att förstelärarna inte i högre grad finns på skolor med svårare förutsättningar. Skolor, med elever i årskurs 9, som *har* förstelärare har inte lägre meritvärden eller föräldrar med lägre utbildningsnivå än de skolor som *inte har* förstelärare. Inte heller är andelen nyinvandrade elever högre på de skolor som har förstelärare. Denna analys visar att resursfördelningen, i form av förstelärare, inte tycks påverkas av elevsammansättningen utan av andra faktorer. Den kan tänkas styras av elevantal eller geografisk spridning, vilket är något som behöver undersökas vidare.

Lönerna är dessutom genomsnittligt något *lägre* för förstelärare på skolor som har störst utmaningar. Denna bild speglar dock en nationell nivå och att det säkert kan finnas enskilda kommuner och huvudmän som använder lönesättningen för att få skickliga lärare till utsatta skolor. Analysen tyder inte på att statsbidraget för karriärtjänsterna används på ett kompensatoriskt sätt.

Bakgrund

Statsbidragen söks av huvudmän och de avgör ofta själva vilka av deras skolor som får del av bidragen. Kommuner och enskilda huvudmän har enligt skollagen ett uppdrag att sträva efter att ”uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen” (1 kap 4 § skollagen). Det finns därför skäl att förvänta sig att huvudmännen använder statsbidragen för att väga upp skillnader mellan skolor efter elevernas förutsättningar², även det inte finns något uttalat syfte eller villkor för det specifika statsbidraget.

¹ Skolverkets lägesbedömning 2013.

² Riksrevisionens analys visar dock att det inte heller verkar vara de skolenheter som har störst behov som i högst grad får ta del av statsbidragen. Snarare tvärtom. För de tre statsbidrag som Riksrevisionen granskat som framförallt riktar sig till grundskolan (karriärsteg, Matematiklyftet och Lärarlyftet II) går bidragen i högre grad till skolor med högre meritvärden i årskurs 9 jämfört med skolor som inte får bidrag – vilket riskerar att försämra förutsättningarna för en kompensatorisk resursför-

2015-05-04
2 (6)

Syfte

Denna analys är gjord som en första inblick i om skolhuvudmän har nyttjat möjligheten att använda statsbidraget för karriärtjänster för att väga upp skillnader mellan skolor. Skolverket har därför tittat på om och hur ett antal variabler påverkar förekomsten av förstelärare på skolor och hur lönen hos dessa lärare är fördelad utifrån elevernas meritvärden. Analysen omfattar 3 250 förstelärare som undervisar i årskurs 9, där det finns meritvärde för eleverna att tillgå. Uppgifterna för förstelärarna baseras på data från hösten 2014. Totalt antal karriärtjänster uppgick hösten 2014 till ca 12 000.

Metod

Vi har jämfört två olika grupper:

1. Skolor med elever i årskurs 9 som *har* förstelärare, respektive
2. skolor med elever i årskurs 9 som *inte har* förstelärare

Vi har jämfört dem utifrån ett antal olika variabler:

- Antal elever i årskurs 9
- Föräldrarnas genomsnittliga utbildningsnivå
- Andel nyinvandrade elever
- Genomsnittligt meritvärde
- Andel elever som uppnått målen i samtliga ämnen
- Huvudmannatyp

Data är hämtad från förstelärlistan höstterminen 2014 och från SALSAREGISTRET³. Totalt ingår 1 437 skolor, varav 1 116 *har* förstelärare och 321 *inte har* förstelärare.

Viktning i analysen

För att de medelvärden som skattats för respektive grupp (t.ex. gruppen skolor utan förstelärare) inte ska snedvridas av några små skolor, med extrema värden, har data viktats efter skolstorlek. Detta innebär att en skola med färre elever ges en mindre vikt jämfört med en skola med fler elever.

Resultat

Antal elever i årskurs 9

Generellt sett är det i första hand mindre skolor, med färre elever i årskurs 9 än genomsnittet, som inte har förstelärare. Större skolor tenderar att ha förstelärare i

delning efter elevernas behov. (Specialdestinerade statsbidrag – ett sätt att styra mot en mer likvärdig skola? RIR 2014:25)

³ SALSAREGISTRET står för Skolverkets Arbetsverktyg för Lokala Sambands Analyser. SALSAREGISTRET är ett, av Skolverket, utvecklat verktyg för att få en mer nyanserad bild av skolors betygsresultat, än enbart genom att publicera de faktiska betygsresultat som skolor uppnår.

högre utsträckning. Andelen fristående skolor är större bland de skolor som inte har någon förstelärare, jämfört med kommunala. Detta beror sannolikt på att de fristående skolorna ofta är mindre och att mindre skolor har förstelärare i lägre utsträckning.

Föräldrarnas sammanvägda utbildningsnivå⁴

Den genomsnittliga utbildningsnivån hos föräldrar till elever i skolor med respektive skolor utan förstelärare är lika hög för båda grupperna.

Andel nyinvandrade elever

Andelen nyinvandrade elever är lika stor för de skolor som har förstelärare och de som inte har det. Den totala andelen nyinvandrade elever är cirka 3 procent för båda grupperna. Till gruppen nyinvandrade räknas elever som är födda utomlands och som har invandrat till Sverige de senaste fyra åren från det att eleven går i årskurs 9.

Genomsnittligt meritvärde

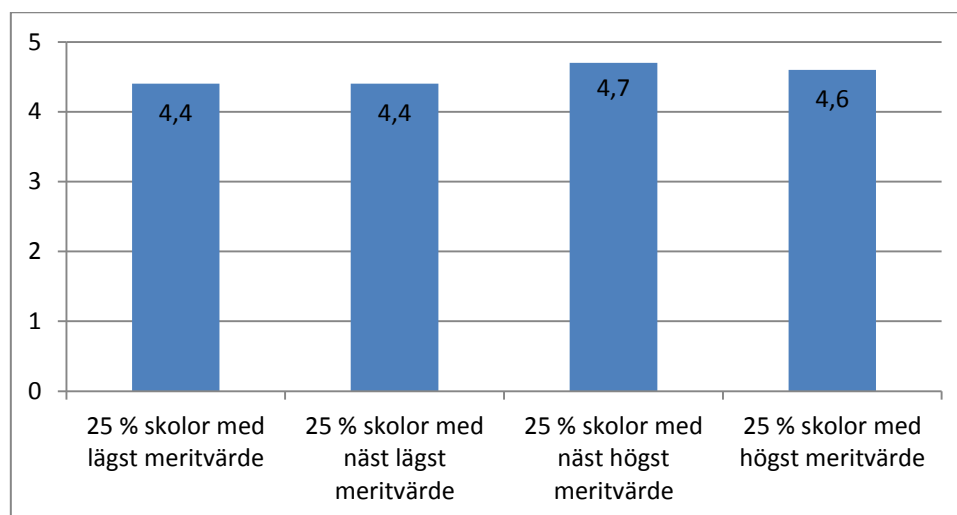
Det genomsnittliga meritvärdet är i stort sett det samma för elever i skolor som har förstelärare och för elever i skolor som inte har förstelärare. För de förra är det genomsnittliga meritvärdet 215,7 poäng respektive 213,4 poäng för de senare, en skillnad som inte är statistiskt signifikant. Genomsnittligt meritvärde är en summering av varje elevs meritvärde, det vill säga ett summerat värde för elevernas 16 bästa betyg, dividerat med antal elever.

Nedan presenteras resultat för hur de 3 250 förstelärarna som ingår i studien fördelar sig per 100 elever (mätt på ”förstelärartäthet”) i skolorna och där skolorna är grupperade utifrån det genomsnittliga meritvärdet på skolorna. De skolor som har lägst genomsnittligt meritvärde har en något lägre ”förstelärartäthet” (4,4) jämfört med de skolor med det högsta genomsnittliga meritvärdet (4,6).

⁴ Stegen för att mäta utbildningsnivån är enligt SALSA följande. Medelvärdet av varje elevs biologiska föräldrars utbildningsnivå, faderns respektive moderns högsta utbildningsnivå. (Adoptivföräldrar med adoptivbarn jämföras med biologiska föräldrar). Om det finns uppgift om enbart en förälders utbildningsnivå blir det utbildningsnivån. Föräldrarnas utbildning tilldelas 1 poäng om genomgången folkskola/grundskola, 2 poäng om genomgången gymnasial utbildning i högst tre år och 3 poäng om genomgången ett fjärde år på gymnasieskolans tekniska linje eller erhållit minst 20 högskolepoäng.

2015-05-04
4 (6)

Diagram 1 Antal förstelärare per 100 elever i skolor redovisas nedan i fyra lika stora grupper/fjärdedelar utifrån skolstorlek (elevantal)

Andel elever som uppnått målen i samtliga ämnen

Skillnaden i andel elever som uppnått målen i samtliga ämnen mellan skolor med respektive utan förstelärare är marginell (78 respektive 77 procent). Skolor med lägre andel elever som är godkända i alla ämnen har inte förstelärare i högre utsträckning.

Huvudmannatyp

Fristående skolor är överrepresenterade bland skolor utan förstelärare. Detta beror dock troligen på att fristående skolor generellt sett är mindre till elevantalet än kommunala skolor, snarare än att de skulle vara mindre benägna att anställa förstelärare.⁵

⁵ För att kontrollera detta på ett mer rigoröst sätt bör en ytterligare analys göras, med kontroll för flera variabler, detta har dock inte gjorts.

Tabeller för analysen presenteras nedan.

Tabell 1 Variabler för skolor med och utan förstelärare

Totalt (n)/antal skolor=1437 stycken	Genomsnittligt antal elever i årskurs 9 per skola	Föräldrarnas sammanvägda utbildningsnivå	Andel nyin-vandrade
Skolor med förstelärare (n=1 116)	72	2,25	3,3 %
Skolor utan förstelärare (n=321)	47	2,25	3,2 %

Tabell 2 Variabler för skolor med och utan förstelärare

Totalt (n)/antal skolor=1437 stycken	Genomsnittligt meritvärde	Andel elever som uppnått målen i samtliga ämnen
Skolor med förstelärare (n=1 116)	215,7	78,1 %
Skolor utan förstelärare (n=321)	213,4	77,0 %

Lärlöner utifrån föräldrarnas utbildningsnivå och elevernas meritvärden

I de skolor som har förstelärare skiljer sig förstelärarnas löner väldigt lite sett till föräldrarnas utbildningsnivå. På de skolor där föräldrarnas utbildningsnivå är högst tjänar förstelärarna i snitt 37 230 kr i månaden. På de skolor där föräldrarnas utbildningsnivå är lägst tjänar de i snitt 36 777 kr i månaden.

Skillnaden är också liten när det gäller förstelärlöner mellan de skolor med lägst meritvärde (36 730 kr) och högst meritvärde (37 127 kr).

Sammantaget är lönerna genomsnittligt något lägre för förstelärarna på de skolor med störst utmaningar.

Nedan presenteras resultaten i tabeller.

Tabell 3 Genomsnittlig lön för förstelärarna, uppdelat i fyra lika stora grupper skolor, utifrån föräldrarnas sammanvägda utbildningsnivå

	Genomsnittlig förstelärlön
25 % skolor med lägst utbildningsnivå	36 777 kr
25 % med näst lägst utbildningsnivå	36 814 kr
25 % med näst högst utbildningsnivå	36 694 kr
25 % med högst utbildningsnivå	37 230 kr

2015-05-04
6 (6)

Tabell 4 Genomsnittlig lön för förstelärarna, uppdelat i fyra lika stora grupper skolor, utifrån elevernas genomsnittliga meritvärden

	Genomsnittlig förstelärlön
25 % med lägst meritvärde	36 730 kr
25 % näst lägst meritvärde	36 579 kr
25 % näst högst meritvärde	37 077 kr
25 % med högst meritvärde	37 127 kr